

st. kpt. mgr inż. Grzegorz OGRODNIK

dr inż. Marek WOLIŃSKI

Zakład Rozpoznawania Zagrożeń Obiektów, Szkoła Główna Służby Pożarniczej

Jak sporządzić dobrą instrukcję bezpieczeństwa pożarowego?¹

Omówienie
LEAD

Obowiązek opracowania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego, ciążyący na właścicielach, zarządcach lub użytkownikach budynków, obiektów budowlanych i terenów ma już niemal 20-letnią historię. Mimo kolejnych nowelizacji rozporządzenia w sprawie ochrony przeciwpożarowej, coraz bardziej doprecyzowujących treści, jakie powinna taka instrukcja zawierać oraz wymagania, jakie powinna spełniać, analiza przeprowadzona przez autorów wskazuje, że większość instrukcji opracowanych na podstawie przepisów obowiązujących w latach 2003–2010 nadal zawiera „ogólne wymagania i rozwiązania”, stanowiąc powielenie dokumentów opracowanych według koncepcji przepisów z 1992 r.

Słowa kluczowe: instrukcja bezpieczeństwa pożarowego.

1. Wstęp

Od prawie 20 lat w polskich przepisach przeciwpożarowych [1, 2, 3, 4] zapisany jest obowiązek, spoczywający na właścicielach, zarządcach lub użytkownikach budynków, obiektów budowlanych i terenów, opracowania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego. Pierwszy taki obowiązek został zapisany w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z 3 listopada 1992 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów [1]. W §5 tego rozporządzenia określono, w sposób dość ogólnikowy, a przede wszystkim nieścisły, obowiązek przedstawienia *wymagań przeciwpożarowych* dotyczących obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego w *instrukcjach bezpieczeństwa pożarowego*. W rozporządzeniu nie określono szczegółowego zakresu tematycznego tego dokumentu, nie wspominając o jakichkolwiek wymaganiach formalnych, które powinien spełniać. Powstające ówczesnie (lata 1993–2003) instrukcje bardzo często zawierały zbiór różnorodnych ogólnych wymagań ochrony przeciwpożarowej odnoszących się jednocześnie do różnych

¹ Artykuł powstał w wyniku realizacji zadania T.5.3.2 w pakiecie tematycznym 5 projektu „innowacyjne środki i efektywne metody poprawy bezpieczeństwa i trwałości obiektów budowlanych i infrastruktury transportowej w strategii zrównoważonego rozwoju” w programie operacyjnym innowacyjna gospodarka (POIG).

grup obiektów, mimo że powinny dotyczyć konkretnego przypadku obiektu. W instrukcjach zamieszczano ogólne informacje o wymaganiach, jakie powinny być spełnione (nawet jeżeli w rzeczywistości nie były), a także o procedurach, jakie powinny obowiązywać (nawet jeżeli nie wskazano konkretnie osób odpowiedzialnych za ich realizację). Nie przedstawiano z kolei szczegółowych rozwiązań i informacji, czy też instrukcji o faktycznym sposobie przeciwpożarowego zabezpieczenia obiektu. Nie przedstawiano informacji i instrukcji o sposobach eksploatacji obiektu, jego użytkowania i zachowania się w nim, właściwego z punktu widzenia ochrony przeciwpożarowej, bezpieczeństwa obiektu, a przede wszystkim bezpieczeństwa jego użytkowników. Nie wskazywano także kto konkretnie – personalnie – odpowiedzialny jest za realizację zadań i obowiązków z zakresu ochrony ppoż., czy też za realizację wymagań, kto ma wykonywać procedury zapisane w instrukcji. Z zapisów tychże dokumentów nie wynikało do kogo są one adresowane i w jakim zakresie. Można stwierdzić, iż dokumenty te swoją zawartością merytoryczną oraz sposobem jej przedstawienia odzwierciedlały jeden ogólny nurt, który można opisać w następujący sposób „ilu autorów, tyle koncepcji instrukcji – instrukcji o wysokim poziomie ogólności i abstrakcyjności”.

2. Główne problemy przy opracowywaniu instrukcji

Po ponad dziesięciu latach opublikowano nowe rozporządzenie MSWiA [2]. Zmieniono i doprecyzowano w nim zapisy formułujące wymagania w zakresie instrukcji bezpieczeństwa pożarowego. W §6 tego rozporządzenia określono m.in.:

- podmioty odpowiedzialne za opracowanie (zapewnienie opracowania) instrukcji,
- zawartość instrukcji – określając tym samym jej minimalny zakres tematyczny i merytoryczny,
- terminy i zasady aktualizacji instrukcji,
- grupy obiektów zwolnionych z obowiązku opracowania dokumentu.

Wymagania te w niezmienionej postaci zawarto także w kolejnym, nowym rozporządzeniu MSWiA z 2006 r. [3], które obowiązywało do 29 czerwca 2010 r. Mimo że w ww. przepisach doprecyzowano wymagania dotyczące zawartości instrukcji większość instrukcji, które zostały poddane przeglądowi i analizie, dalece odbiega od stanu wymaganego prawem. Z przeprowadzonej analizy wynika, iż większość dokumentów (instrukcji) opracowanych na podstawie przepisów obowiązujących w latach 2003–2010 dalej zawiera „ogólne wymagania i rozwiązania” wpisując się w nurt, o którym była mowa powyżej, w nurt opracowywania instrukcji wg koncepcji przepisów z 1992 r. Do najczęściej występujących istotnych braków lub nieprawidłowości w instrukcjach, które zostały poddane przeglądowi i analizie zaliczono:

- a) w zakresie dotyczącym strony formalnej:
 - brak informacji o autorach opracowania w aspekcie posiadanych kwalifikacji uprawniających do wykonania instrukcji,

- brak informacji (danych) o prawnym właścicielu, zarządcy obiektu oraz jego użytkownikach (najemcach) – brak identyfikacji ww. podmiotów,
 - brak prawidłowego określenia celu oraz opracowania ogólnego zakresu dokumentu,
 - brak określenia szczegółowego zakresu podmiotowego i przedmiotowego instrukcji,
 - brak przyjętych rozwiązań, brak zapisów dotyczących sposobów aktualizacji instrukcji i osób do tego uprawnionych,
- b) w zakresie dotyczącym zawartości merytorycznej:
- brak zgodności ogólnego zakresu tematycznego z wymaganiami przepisów,
 - formułowanie opisów z zakresu warunków ochrony przeciwpożarowej obiektu w postaci wymagań „jakie powinny być spełnione”, zamiast stwierdzeń, czy też podawania faktów (informacji) dotyczących rzeczywistego stanu zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektu i terenu do niego przyległego, tj. opisu faktycznego stanu przygotowania obiektu na wypadek powstania, rozwoju i rozprzestrzeniania się pożaru oraz prowadzenia działań ratowniczych,
 - formułowanie niewymaganych prawem i tym samym zbędnych oraz w wielu przypadkach nieuprawnionych deklaracji, zapisów „potwierdzających” spełnienie w obiekcie wymagań w sposób zgodny z przepisami przeciwpożarowymi (nieuprawnionych w aspekcie odpowiednich kwalifikacji i kompetencji osób w tym zakresie),
 - formułowanie opisów z zakresu warunków ochrony przeciwpożarowej obiektu w postaci wymagań „jakie powinny być spełnione”, które nie mają zastosowania do danego obiektu; opisywanie wymagań dla grup obiektów (budynków) o innym przeznaczeniu, funkcji i sposobie użytkowania niż ten, którego dotyczyć powinna instrukcja,
 - stosowanie w opisach niepoprawnej lub nieaktualnej terminologii, klasyfikacji, podziałów, symboli itp.,
 - formułowanie opisów niezwiązanych tematycznie z grupą zagadnień, która powinna być opisana zgodnie ze stawianymi wymaganiami, np. opis rozwiązań organizacyjnych w temacie poświęconym zagadnieniom technicznym, techniczno-budowlanym i instalacyjnym,
 - formułowanie opisów w zakresie właściwego użytkowania obiektu, tj. zapewnienia przeglądów i konserwacji urządzeń przeciwpożarowych, na dużym poziomie ogólności lub brak jakichkolwiek rozwiązań w tym zakresie; brak wskazania osób odpowiedzialnych za wykonanie lub zapewnienie wykonania ww. czynności; brak harmonogramu, czasokresów wykonywania ww. czynności,
 - brak uwzględnienia w opisach procedur, tj. sposobach postępowania na wypadek pożaru lub innego zagrożenia, występujących technicznych systemów zabezpieczeń (biernych i czynnych); brak wyznaczenia – personal-

- nego wskazania – kluczowych osób odpowiedzialnych za realizację, czy też wykonujących te procedury,
- brak jakichkolwiek informacji i przyjętych rozwiązań (procedur) mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobom o ograniczonej, ze względu na różne dysfunkcje, zdolności poruszania się,
 - umieszczanie opisów procedur działania na wypadek przeróżnych zagrożeń o nikłym prawdopodobieństwie wystąpienia w obiektach całkowicie nieprzygotowanych na takie zagrożenia, np. procedury działania na wypadek wystąpienia katastrofy budowlanej (zawalenie całego lub części obiektu),
 - brak w procedurach kluczowych informacji dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa i ewakuacji m.in. informacji o środkach i sposobach alarmowania o zagrożeniu, podstawowych i alternatywnych drogach ewakuacji, brak wskazania miejsc bezpiecznego przebywania ludzi po opuszczeniu obiektu itp.,
 - brak opisu organizacji działań ewakuacyjnych; brak wyznaczenia personelu ewakuacyjnego; brak wyznaczenia szczegółowych zadań dla personelu ewakuacyjnego; brak informacji o przewidzianych, zastosowanych środkach do prowadzenia ewakuacji itp.,
 - brak opisu przyjętych rozwiązań dotyczących sposobów prowadzenia ćwiczeń ewakuacyjnych, personalnego wskazania osób odpowiedzialnych za przygotowanie obiektu i przeprowadzenie ćwiczeń itp.,
 - brak procedur, zasad i sposobów zabezpieczenia przeciwpożarowego miejsca (pomieszczeń i przestrzeni przyległych) w obiekcie w przypadku prowadzenia prac niebezpiecznych pod względem pożarowym, brak wskazania personalnego osób odpowiedzialnych za przygotowanie obiektu do ww. prac oraz nadzór w czasie i po zakończeniu prac,
 - zamieszczanie w opisie dotyczącym sposobów zapoznawania użytkowników obiektu z treścią instrukcji i z przepisami przeciwpożarowymi wymagań o konieczności zapoznawania wszystkich użytkowników, w skrajnych przypadkach nawet tych bardzo rzadko i krótko przebywających w obiekcie, co w rzeczywistości jest praktycznie nie do wykonania, a tym bardziej niczym nieuzasadnione,
 - zamieszczanie w opisie dotyczącym sposobów zapoznawania użytkowników obiektu z treścią instrukcji i z przepisami przeciwpożarowymi wymagań o konieczności zapoznawania wszystkich użytkowników z całym tekstem instrukcji, co w rzeczywistości jest praktycznie zbędne, np. jaką istotną wartość dla pracownika biurowego, nauczyciela w szkole, pokojową lub kucharza w hotelu ma procedura przygotowania, zabezpieczenia i prowadzenia prac niebezpiecznych pod względem pożarowym, czy też znajomość zadań personelu ewakuacyjnego w przypadku, gdy ww. osoby takich funkcji nie pełnią,
 - zamieszczanie w instrukcjach załączników rysunkowych (rysunków) o wątpliwej zawartości merytorycznej – nieodpowiadającej rozwiązaniom

- występującym w obiekcie (brak lub odmienne informacje i rozwiązania opisywano w części tekstowej),
- zamieszczanie w instrukcjach rysunków wykonanych niedbale i mało czytelnych – bez zachowania jakichkolwiek zasad tworzenia rysunków, np. zasad rysunku technicznego,
- c) w zakresie dotyczącym strony językowej i edycji dokumentu:
- występowanie rażących błędów ortograficznych, semantycznych (znaczeniowych), syntaktycznych (składniowych), a także stylistycznych i interpunkcyjnych,
 - nieprzemysłany, nielogiczny, niespójny oraz mało przejrzysty, a tym samym mało czytelny układ dokumentu,
 - niedbale i nieprzemysłane formułowanie opisów, procedur itp.,
 - brak podstawowej edycji dokumentów, zapewnienia im odpowiedniego układu graficznego, m.in. ujednolicenia w całym dokumencie przyjętych stylów i formatowania dla tytułów rozdziałów, podrozdziałów, tekstu podstawowego, tabel, rysunków itp.

3. Zalecenia dla autorów instrukcji

W związku z tym, iż 30 czerwca 2010 r. weszło w życie następne nowe rozporządzenie MSWiA [4] częściowo zmieniające i rozszerzające wymagania w zakresie instrukcji bezpieczeństwa pożarowego można się spodziewać, iż ze względu na dość ogólny charakter podanych w nim wymagań podobnie jak we wcześniejszych przypadkach instrukcje będą w dalszym ciągu dalece odbiegały od pożądanych zarówno w zakresie merytorycznym, jak i edycyjnym oraz językowym. W związku z tym uzasadnione jest opracowanie wytycznych omawiających zasady opracowywania tego typu dokumentów, wyjaśniających celowość tworzenia dokumentu i opisu poszczególnych zagadnień wraz podaniem przykładów poprawnych zapisów, jakie powinny być stosowane w instrukcjach. Uwzględniając wymagania sformułowane w obecnie obowiązującym rozporządzeniu MSWiA z 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów [2] oraz wyniki przeglądów i analiz dotychczasowo opracowywanych dokumentów (instrukcji) sformułowano następujące wnioski, które zostaną uwzględnione przy sporządzaniu wytycznych tworzenia (opracowywania) instrukcji bezpieczeństwa pożarowego (IBP):

- a) w celu zapewnienia podstawowych danych w instrukcji, wymaganych, a także zalecanych ze względów formalnych należy:
- wskazać i uzasadnić potrzebę zamieszczenia informacji o autorach opracowania w aspekcie wymaganych kwalifikacji uprawniających do wykonania instrukcji,
 - wskazać i uzasadnić potrzebę zamieszczenia informacji o prawnym właścicielu, zarządcy obiektu oraz jego użytkownikach (najemcach),
 - wyjaśnić cel opracowania dokumentu,

- omówić minimalny zakres dokumentu,
 - wskazać i uzasadnić potrzebę opracowania (zamieszczenia) zakresu podmiotowego i przedmiotowego instrukcji, tj. kogo i w jakim zakresie dotyczy instrukcja,
 - omówić ogólne zasady i sposoby aktualizacji instrukcji,
 - uzasadnić potrzebę wskazania w IBP osób uprawnionych do aktualizacji dokumentu w określonym w dokumencie zakresie,
- b) w celu zapewnienia właściwej i zgodnej z przepisami zawartości merytorycznej należy:
- podać i wyjaśnić zakres tematyczny instrukcji – wymagane minimum,
 - położyć nacisk na formułowanie treści, tam gdzie jest to niezbędne, w postaci opisu faktycznego stanu przygotowania obiektu na wypadek powstania, rozwoju i rozprzestrzeniania się pożaru oraz prowadzenia działań ratowniczych,
 - położyć nacisk na unikanie formułowania niewymaganych, zbędnych a w wielu przypadkach nieuprawnionych deklaracji o stanie bezpieczeństwa pożarowego obiektu,
 - podkreślić fakt, iż instrukcja i zawarte w niej treści powinny odnosić się do konkretnego obiektu i rozwiązań technicznych, organizacyjnych, czy też formalno-prawnych w nim występujących i przyjętych,
 - położyć nacisk na konieczność stosowania poprawnej i aktualnej terminologii, klasyfikacji, podziałów, symboli, co zapewni poprawne zrozumienie zapisów instrukcji,
 - zwrócić uwagę na konieczność zachowania zgodności treści z tematyką instrukcji, tematyką poszczególnych jej części (rozdziałów, podrozdziałów itp.), opracować i podać przykłady takich treści,
 - opracować i przedstawić przykładowe rozwiązania, przykładowe harmonogramy w zakresie właściwego użytkowania obiektu (zapewnienia przeglądów i konserwacji urządzeń przeciwpożarowych); zwrócić uwagę na konieczność wskazania osób odpowiedzialnych za wykonanie lub zapewnienie wykonania ww. czynności,
 - zwrócić uwagę na konieczność uwzględnienia przy tworzeniu procedur występujących technicznych systemów zabezpieczeń (biernych i czynnych); opracować i przedstawić przykładowe procedury,
 - zwrócić uwagę na konieczność wyznaczenia (personalnego wskazania) kluczowych osób odpowiedzialnych za realizację procedur; opracować i przedstawić przykładowe rozwiązania,
 - zwrócić uwagę na konieczność ustalenia procedur mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobom o ograniczonej, ze względu na różne dysfunkcje, zdolności poruszania się – w obiektach, w których takie osoby pracują lub mogą przebywać; opracować i przedstawić przykładowe rozwiązania,

- położyć nacisk na unikanie tworzenia procedur działania na wypadek zagrożeń o nikłym prawdopodobieństwie wystąpienia w obiektach całkowicie nieprzygotowanych na takie zagrożenia,
 - położyć nacisk na zamieszczanie w procedurach kluczowych informacji dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa i ewakuacji m.in. informacji o środkach i sposobach alarmowania o zagrożeniu, podstawowych i alternatywnych drogach ewakuacji, miejscach bezpiecznego przebywania ludzi po opuszczeniu obiektu itp.; opracować i przedstawić przykładowe rozwiązania,
 - położyć nacisk na konieczność opisu przyjętej organizacji działań ewakuacyjnych, w tym wyznaczenia personelu ewakuacyjnego, wyznaczenia zadań dla tego personelu, środków do prowadzenia ewakuacji, wskazania osób odpowiedzialnych za przygotowanie obiektu i przeprowadzenie ćwiczeń; opracować i przedstawić przykładowe rozwiązania,
 - opracować i przedstawić przykładowe strategie (konceptje) prowadzenia ewakuacji,
 - opracować i przedstawić przykładowe zasady zabezpieczenia przeciwpożarowego miejsca (pomieszczeń i przestrzeni przyległych) w obiekcie w przypadku prowadzenia prac niebezpiecznych pod względem pożarowym,
 - opracować i przedstawić (omówić) przykładowe sposoby zapoznawania użytkowników obiektu z treścią instrukcji i z przepisami przeciwpożarowymi,
 - opracować i przedstawić (omówić) zalecane zasady tworzenia planów ochrony przeciwpożarowej; podać (zmieścić w wytycznych) przykłady planów,
- c) w celu zapewnienia właściwej edycji dokumentu oraz odpowiedniego poziomu przedstawianych treści należy:
- zasygnalizować w wytycznych problem zapewnienia właściwej strony językowej dokumentu – unikania błędów (ortograficznych, znaczeniowych, składniowych, stylistycznych, interpunkcyjnych itp.),
 - zwrócić uwagę na zapewnienie odpowiedniego układu merytorycznego dokumentu,
 - zwrócić uwagę na zapewnienie właściwej edycji dokumentów – zapewnienie dobrego układu graficznego.

Opracowane na podstawie ww. wniosków wytyczne w zakresie zasad tworzenia instrukcji bezpieczeństwa pożarowego będą stanowiły poradnik dobrej praktyki dla wszystkich zainteresowanych ww. tematyką, w tym osób odpowiedzialnych za opracowanie IBP, a także osób odpowiedzialnych za zapewnienie jej opracowania i wdrożenia do stosowania.

Literatura

- [1] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 3 listopada 1992 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (DzU nr 92, poz. 460, ze zm.).
- [2] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 16 czerwca 2003 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (DzU nr 121, poz. 1138).
- [3] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 21 kwietnia 2006 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (DzU nr 80, poz. 563).
- [4] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (DzU nr 109, poz. 719).

Grzegorz OGRODNIK
Marek WOLIŃSKI

How to Prepare Proper Fire Safety Instruction?

Obligation for owners, managers and users of buildings, building structures or terrains to elaborate fire safety instruction has in Poland almost 20-years history. First regulations (in fire protection decree of 1992 year) were rather general – no detailed scope of instruction as well as no formal demands for such a document were given. That time obligation of presenting fire protection demands in “fire safety instructions” for public utility buildings and buildings of collective residence was specified.

Succeeding amendments to this decree (in 2003, 2006 and 2010) gave more precise demands for contents and shape of the instruction. However, analysis performed by authors of the paper shows that majority of instructions prepared in years 2003–2010 still contains “general demands and solutions” and makes more or less contemporary duplicate of documents prepared under regulations 1992 year fire protection decree.

The most glaring incorrect points are:

- a) formal aspects:
 - not identified owner, manager or user of building,
 - not defined with full particulars scope of the instruction,

b) the merits:

- description of fire protection terms in form of demands “which should be fulfilled”,
- not required by law and in many cases not authorized statements „confirming” fulfillment of fire protection demands in building,

- expressing fire protection demands which do not apply to the particular building,

c) editorial:

- glaring mistakes in spelling, bad grammar, semantic and style errors, also – problems with punctuation,

- illegible arrangement of document.

Performed analysis allowed to work out directions concerning rules of preparation of fire protection instructions for selected buildings of different categories of fire risk to occupants.

These rules will make good practice handbook for every who is interested in this subject, especially for people preparing fire protection instructions and responsible for putting the instruction into practice.

Keywords: proper fire safety instruction.